

TÓTH OLGA

NEM MAGÁNÜGY

Sigmund, Anna Maria (2011) *A szexuális élet nem magánügy. Szexualitás a Harmadik Birodalomban*. Ford. Körber Ágnes, Budapest: Európa

Anna Maria Sigmund osztrák történésznek immár az ötödik¹ kötete jelent meg magyarul. A korábbiak közül három *A náci asszonyai* címmel a Harmadik Birodalom leghíresebb asszonyainak életútját mutatta be. A sorozatban Eva Braun mellett megjelennek a vezető náci személyiségek feleségei, szeretői, fényesen illusztrálva a híres/hírhedt férfiak mellett álló asszonyok fontos szerepét férjük karrierjének építésében. Megismerhetjük olyan német és külföldi arisztokrata, vagy gazdag polgári nők sorsát is, akik önként, személyes meggyőződésből álltak Hitler és az NSDAP mellé, őszintén hitték, hogy anyagi- és kapcsolati tőkájuk latba vetésével jó ügyet szolgálnak. A könyvekben megjelenő nők harmadik csoportját azok alkotják, akik saját jogon váltak híressé, személyes teljesítményükkel szolgálták a Führert. Közülük talán a leghíresebb Leni Riefenstahl, aki zseniális filmesként maradandót alkotott egy embertelen rendszer szolgálatában.

Sigmund 2008-ban kiadott és az idén már magyar fordításban is megjelent kötete egyfajta esszenciája korábbi munkásságának. Már nem csupán egyedi sorsokon keresztül, hanem az ideológia, a törvénykezés és különféle intézmények bemutatásán keresztül ismerjük meg a náci és személyesen Hitler elképzeléseit a szexualitásról, a férfi- és női ideálról, a gyermekek szerepéről. Átfogó képet kapunk arról, hogy milyen az, amikor egy totális hatalom megpróbálja befolyásolni az emberek legbensőbb magánügyeit; arról, hogy az elitre és a néptársakra vonatkozó kettős erkölcs hogyan érvényesült a mindennapokban; arról, hogy a hatalom cinizmusa hogyan jelent meg ezekben a kérdésekben.

Az idézetekkel, képekkel és a jól ismert náci vezetők életének eseményeivel tarkított könyv eljut az általánosításnak arra a szintjére, ami miatt nem csupán történészek érdeklődésére tarthat számot, hanem minden olyan kutatóéra, aki a nők helyzetével, a népességfogyás kérdésével vagy éppen a hatalom „népboldogító” ideológiájával és gyakorlati végrehajtásával kívánnak mélyebben foglalkozni.

¹ A náci asszonyai, I-III. (2007-2008); Diktátor, démon, demagóg. Kérdések és válaszok Hitlerről (2007)

A *Führer és a szexualitás* című fejezet cáfolja Hitler esetleges homoszexualitásáról, nemi kicsapongásairól, vagy éppen impotenciájáról terjengő pletykákat. Tény, hogy miközben nők tömege vette körül és számos bizonyíték van „erőteljes szexuális kisugárzására” (11.), magánéletének erről a részéről igen keveset tudni. Eva Braunon kívül nem fogadott nőket intim célra, és bár szívesen tartózkodott női társaságban, nem volt női bizalmasa. Az értelmiségi nőkről igen negatív volt a véleménye: „Egy csinos (ostobácska) szakácsnő rokonszenvesebb, mint egy politizáló hölgy.” (id. 25.)

Hitler családjára egyfajta liberális-pragmatikus szexuális felfogás volt jellemző, nagyon távol álltak a szentimentális, prúd eszménytől. Nem jelentett gondot a házasságon kívül születő gyerek, vagy a házastársi félrelépés sem. Talán ennek hatására, Hitler a szexualitást megfosztva a „füledt erotikától” az egészséges élet részének tekintette. Közeli családtagjai között ugyan számos dolgozó, családját eltartó nő volt, ezzel együtt a birodalmi eszmény nevében a nők helyét nagyon határozottan a családban és a gyerekszülésben jelölte ki. A bordélyházak létét politikai pályafutása elején erőteljesen ostromozta, 1933-ban be is záratta őket, helyette a minél fiatalabb korban kötött házasságot ajánlotta. A könyv során aztán kiderül, hogy az aktuális politikai szükségszerűség felülírta az elveket: a háború folyamán a náci állam tömegével nyitott és tartott fenn bordélyházakat. Ez a példa egyébként tökéletesen jellemzi Hitler, és a náci állam hozzáállását a szexualitáshoz, a családhoz, a nőkhöz, a gyerekekhez: az elvek, a nagy erővel sulykolt ideológiák gyakran „áldozatul estek” a napi politikai, hatalmi gyakorlatnak.

A *meztelenség nem azonos a pucérkodással* című fejezetben azt mutatja be a szerző, hogy hogyan próbálta meg a náci birodalom szétválasztani az erotikát az „egészséges meztelenségtől”, képzőművészetek felhasználásával. Az „udvari” festészet és szobrászat elvárt és buzgón teljesített feladata volt a „tisztá test”, a nemzetiszocialista fajelméletnek megfelelő szépségesszmény bemutatása. Ahogy Hans Günther megfogalmazza például az ideális, megfestendő női típust: „Szőke. A dereka nem túl vastag, a lába hosszú, karcsú a lábszára és a combja. A has nagyon feszes. Alma nagyságú, északi mell, befelé forduló mellbimbóval, halvány rózsaszín, gyengén pigmentált, feszesen tapad a mellkasra. Az egész alak a báj és erő csodálatos egyensúlyát tükrözi.” (id. 115.) Természetesen bőven akadt művész, aki készséggel gyártotta az előírásnak megfelelő alkotásokat. A közönség egy része pedig magasra értékelt ezeket a műveket, hiszen – szemben a 20. század modern művészetével – ezekről „legalább el lehetett dönten, hogy miről szólnak”.

A *Hitler gyermekei* fejezet pontos képet ad valamennyi diktatúra egyik alaptörekvéséről: az emberi szaporodás, a gyerekvállalás kézben tartásáról. Bár a tendencia már korábban megindult 1919 és 1933 között Németországban drasztikusan csökkent a születések száma. A század elejéhez képest 30 év alatt kevesebb, mint a felére

csökkent a születésszám. A náci hatalomra kerülésével az egyik kiemelt jelszóvá és céllá vált a születésszám jelentős növelése, természetesen az eugenika² talaján állva. Miközben a zsidókra, a fogyatékkal élőkre, a homoszexuálisokra az iparszerű kiirtás várt, a „tisztá fajú” nőknek legalább négy gyerek világra hozatalát írta elő a hatalom. Hivatalosan betiltották az óvszerek árusítását (a korabeli beszámolók szerint azért hozzá lehetett jutni), a terhességmegszakítást és a szexuális felvilágosítást – legalábbis a német nők számára. „...1933-ban bezáratták az 1919 óta működő valamennyi független vagy egyházi házassági és szexuális tanácsadót – egyedül Poroszországban hetvenhét ilyen intézmény működött” (225. o.). Ezzel kapcsolatban érdemes elgondolkodni, hogy vajon a korabeli Magyarországon hány ilyen intézmény lehetett? És vajon most, több mint hetven év távlatából hány ilyen intézménnyel büszkélkedhetünk?

A náci vezetés nem rejtette véka alá, hogy a gyerekekre a háborúban elesett katonák pótlása, illetve a megálmodott, keletre terjeszkedő német birodalom benépesítése miatt van szükség. Minden módon ösztönözték a harctérre induló katonákat, hogy gyereket, gyerekeket hagyjanak maguk után otthon. A törvények megvalósuló és tervezett változtatásai is a gyerekszám növelését tűzték ki célul. Az egyébként igen szigorúan szabályozott válást például megkönnyítették abban az esetben, „ha a válni készülő fél hitelt érdemlően bizonyítani tudta, hogy egy fiatalabb partnerrel újabb utódokat kíván adni a Führernek.” (149.) Komolyan elgondolkodtak a többnejűség törvényi engedélyezésén, hogy „a legtisztább fajú” férfiak minél több utódot nemzhessenek. Sigmund összegzése szerint egyébként a sokgyerekes családeszmény nem vált általánossá. Emelkedett ugyan a születésszám, de csupán az 1924-1928-as évek szintjéig. Nagy, és napjainkig tartó tanulság, hogy az élet legintimebb területébe történő politikai beavatkozás még egy diktatúrában sem tudott igazán sikeres lenni.

A gyerekszám növelése érdekében megvalósuló intézkedések egyik legérdekesebbje Himmlernek, az SS birodalmi vezetőjének nevéhez fűződik. A korabeli erkölccsel és az egyházak ellenállásával szemben ő komolyan helyeselte a gyermekvállalást akár házasság nélkül is. A leányanyák helyzetének javítására 1935-ben létrehozta a *Lebensborn* egyesületet. Az egyesület olyan szülőotthonokat alapított, ahol a leányanyák szinte luxus körülmények között, nyugalomban hordhatták ki terhességüket

² A Francis Galton nevéhez fűződő társadalomfilozófiai irányzat az ember öröklődő testi és szellemi tulajdonságainak javítása érdekében végzett beavatkozásokat javasolt.

és hozhatták világra gyereküket, persze ha az bizonyíthatóan árja férfitől származott. Himmler szinte megszállottja lett ennek a szociális programnak, a megszállt nyugati országokban is sorra alapította az újabb intézményeket. Kutatóként, magánemberként is elgondolkodtató erkölcsi kérdés vetődik ennek kapcsán fel: vajon egy őrült ideológia érdekében hozott jó intézkedés, humánus intézmény léte elfogadható-e?

Sigmund könyvének szinte minden fejezete, ahogy valójában az egész náci rendszer is, kínál ilyen jellegű dilemmákat. Miféleképpen gyakrabban merül fel az a kérdés, hogy a cél szentesíti-e az eszközt. Itt nem a kérdés mechanikus megfordításán érdemes gondolkodnunk, nevezetesen, hogy a jó eszköz megnemesíti-e a célt, hanem sokkal inkább azon, kiragadható-e egy-egy ilyen intézkedés az eredeti közegéből, megtartható-e belőle mindaz, ami jó, tovább vivő? Amennyire a mai német szociális intézményrendszert ismerem, ők bátran tovább visznek olyan hagyományokat, melyek megférnek a demokratikus politikai berendezkedéssel, függetlenül attól, hogy mikor, milyen cél érdekében keletkeztek.

A kötet egy sor más olyan problémát mutat be, melyek számunkra is ismerősek lehetnek. Számos példán keresztül mutatja be például azt, hogy egy erkölcsi tisztaságot hirdető politikai rendszer mennyire nem tartja kötelezőnek a nép számára előírt szabályokat – saját legfelső vezetésére nézve. Aztán az sem érdektelen, hogy hogyan alakulnak át öröknek és megingathatatatlannak beharangozott elvek, ha a hideg politikai racionalitás úgy kívánja. A hatalom gátlástalanra tesz – talán ez a könyv legfontosabb üzenete.

Sigmund könyvei nem véletlenül népszerűek. A történelem- és ezen belül a női sorsok iránt érdeklődő értelmiséginek is érdekesek, de a szakemberek is haszonnal forgathatják. Az igen részletes jegyzetekkel, szakirodalmi hivatkozásokkal és névmutatóval is ellátott kötet további kutatásokat is elindíthat.